

Conceptes Bàsics sobre Seguretat i Salut

Fòrum Catalunya
Formació Tarragona

1. CONCEPTES BÀSICS SOBRE SEGURETAT I SALUT

1.1 INTERACCIONS ENTRE SALUT I TREBALL

La salut des del punt de vista preventiu coincideix amb la definició de l'Organització Mundial de la Salut que la defineix com l'estat de benestar físic, mental i social complet i no merament l'absència de malaltia.

El concepte de treball entès des de l'òptica de transacció o intercanvi d'un servei i/o activitat a canvi d'una remuneració econòmica (salari), no té gairebé res de preventiu. El treball es una necessitat a excepció que siguis milionari o et toqui la loteria.

La prevenció intenta enriquir el concepte de treball millorant contínuament les condicions laborals i, així només, podem entendre el treball com una activitat mitjançant la qual nosaltres, com treballadors, a canvi de prestar un servei gaudim d'un temps d'oci, ens desenvolupem com a persones, ens relacionem amb la resta de treballadors i aprenem dia a dia una professió. Tot això permet parlar de la "dimensió enriquidora del treball". Hauran de passar anys encara per a que, al món del treball, es superi la idea que aquest es només un intercanvi d'esforços físics i mentals per un salari més o menys adequat i es tingui en compte la importància del treball com a forma de relació social.

La relació entre salut i treball es d'interdependència.

a) En primer lloc podem afirmar que "el treball influeix en la salut", la influència pot ser negativa o positiva:

- Influència negativa : Que en el treball es possible perdre la salut es confirma llegint qualsevol estadística de siniestralitat. Per posar un exemple, durant el primer trimestre de 2008 van haver 28 accidents mortals només a Catalunya. Si tenim en compte la disminució de l'activitat d'un dels principals sectors econòmics com es la construcció, es podem adonar de l'abast del problema. La possibilitat de produir-se un accident, es el que es defineix com risc professional. Es pot afirmar que tot treball genera uns riscos professionals, que seran característics i mitjançant els quals, si no s'exerceixen les accions oportunes, el treballador perdrà total o parcialment la salut

- Influència positiva: D'aquesta hem parlat abans. Recordar la "dimensió enriquidora del treball". En cap cas, es preten justificar els treballs en els quals aquesta dimensió enriquidora ha estat anul·lada, sinó reivindicar el treball com una activitat humana que no s'ha de marginar de la nostra escala de valors.
- b) També podem afirmar que "la salut influeix en el treball", la influència pot ser negativa o positiva:
- Influència negativa: que la salut té repercussions negatives per el treball es evident. La salut es condició neccessària per poder trobar en el treball els elements enriquidors els quals es citaven abans
 - Influència positiva. Es més senzill apreciar aquesta influència. La seva consideració a nivell social està més estesa i acceptada. La influència positiva de la salut sobre el treball es el que està darrera de gran part dels intents preventius empresarials, que tracten de mantenir la salut, per així assegurar-se la continuïtat del procés de treball

1.2 RISCOS LABORALS. CONCEPTE I TIPUS

La Llei de Prevenció de Riscos Laborals (LPRL), defineix el risc laboral com la possibilitat que un treballador pateixi un determinat dany derivat del treball. Per qualificar el risc des de el punt de vista de la seva gravetat, es valoraran conjuntament la probabilitat de que es produeixi el dany i la severitat del mateix.

El risc laboral més extrem o risc més greu, es el risc laboral greu i imminent que es defineix com aquell que resulti probable racionalment que es materialitzi en un futur immediat i pugui suposar un dany greu per la salut dels treballadors. En aquest cas la Llei preveu que es pugui paraitzar les activitats laborals. L'exercici d'aquest dret, correspon en la seva dimensió col·lectiva als representants legals dels treballadors, que no son altres que el Comitè d'empresa o Delegats de Personal en el centre de treball que hauran de pendre l'acord de paraització d'activitats per majoria dels seus membres.

Els Comites d'empresa i delegats de personal son els autèntics titulars d'aquest dret. només en el cas de que no resulti possible reunir amb l'urgència

requerida a aquest òrgans de representació, podran els Delegats de prevenció, pendre aquest acord, també per majoria dels seus membres, en cas ser més d'un.

Els riscos laborals s'estudien des de l'òptica de quatre disciplines tècniques:

- a. La seguretat en el treball
- b. La higiene industrial
- c. L'ergonomia i psicociologia aplicada
- d. La medicina del treball

a) Seguretat en el treball

Es dedica a l'estudi i la manera d'evitar o minimitzar els riscos que poden patir els treballadors, degut a les condicions de seguretat dels llocs de treball. Un exemple d'aquest tipus d'accident seria el de una caiguda per la escala d'accés al Mòdul III (caiguda a diferent nivell). S'hauria de verificar si la escala compleix la normativa, en aquest cas R.D. 486/97 de 14 d'abril de disposicions mínimes de seguretat i salut que han de complir els llocs de treball. També caldría verificar si el treballador portava calçat adequat (al Comitè de seguretat i salut s'aprova l'uniforme reglamentari).

El manual per a la identificació i avaluació de riscos laborals que és el manual que ha adoptat la Generalitat de Catalunya en tots els seus Departaments, té aproximadament 190 ítems d'accidents

b) Higiene industrial

Té per objecte l'estudi dels riscos ambientals en el lloc de treball que poden ser desencadenats per un o diversos factors de risc ambientals (agents químics, físics i biològics). En la pràctica comuna, per avaluar un risc ambiental es mesura el nivell promediat en el temps de la presència del contaminant en el lloc de treball i es compara amb valors límit que són intensitats o concentracions promediats de referència.

En relació als efectes cal distingir entre immediats i diferits en el temps

c) Ergonomia i Psicociologia aplicada

L'ergonomia es refereix a l'estudi i prevenció dels riscos derivats d'un inadequat disseny dels llocs de treball i de l'ús de la tecnologia. Així es produeixen riscos d'esforços excessius, d'adopció de postures inadequades, d'interacció màquina-persona, il·luminació inadequada, disconfort ambiental, etc.

La Psicosociologia es refereix a l'estudi i prevenció dels factors de risc relacionats amb l'ordenació i organització del treball (monotonia, repetitivitat, impossibilitat de prendre iniciatives, aïllament, treball a torns, etc

d) Medicina del treball

Especialitat mèdica, bàsicament orientada a l'estudi, prevenció, tractament i rehabilitació de totes les malalties que puguin ser conseqüència de la realització d'un treball

1.3 ELS DANYS DERIVATS DEL TREBALL

En general s'acostuma a confondre l'accident amb el dany derivat. Això es degut a que moltes vegades van molt units els accidents i les seves conseqüències. ¿Saps que "menganito" ha perdut un dit? "Menganito" ha patit un atrapament amb la porta d'una cel·la i com ha resultat ha perdut un dit.

Els danys derivats del treball es classifiquen en Incidents, Accidents i malalties professionals

a) Incidents

Son els denominats quasi-accidents, incidents crítics o accidents blancs. No produeixen danys ni lesions. Només ocasiona perdudes temporals o energètiques. Es molt important que es reculli aquesta informació per part de l'empresa per investigar i evitar possibles accidents

b) Accidents de treball

Segons l'art 115.1 de la Llei 1/94 de la Seguretat Social, **Accident de treball** és tota lesió corporal que el treballador pateixi amb ocasió o per conseqüència del treball que realitza per compte aliena. Es una definició molt concisa que s'interpreta pels Tribunals amb gran amplitud, per incloure dintre de la

mateixa des d'una ferida, que es manifesta externament, i que es el supòsit més comú u ordinari, fins qualsevol dolència sense manifestació externa o qualsevol trastorn fisiològic o funcional, que provingui la seva causa del treball.

Per suposat, que en aquesta oberta interpretació del concepte d'accident de treball, està inclòs el conegut "accident in itinere", que son els que pot patir el treballador al anar o al tornar del treball.

Queden excloses del concepte d'accident de treball:

- Les lesions que siguin degudes a força major extranya al treball, però en cap cas es considera força major extranya al treball, la insolació, un llamp i altres fenòmens de la naturalesa
- Els que siguin deguts a dolo o imprudència temerària del treballador accidentat.

Pel contrari no impideixen la qualificació d'accident de treball:

- la imprudència professional que es conseqüència de l'exercici habitual d'un treball i es deriva de la confiança que aquest inspira, i
- la concurrència de responsibilitat civil i criminal de l'empresari, d'un company de treball de l'accidentat, o d'un tercer, llevat que no guardi relació alguna amb el treball

c) Malalties Professionals

Segons l'article 116 de la LGSS de 1994, malatia professional es la contraiguda a conseqüència del treball executat per compte aliena, en les activitats que s'especifiquen en el quadre que s'aprova per les disposicions d'aplicació i desenvolupament de aquesta Llei i que estigui provocada per l'acció dels elements o substàncies que en el mencionat quadre s'indiquin per tota malatia professional.

En resum ha de complir tres condicions:

- Que sigui conseqüència del treball executat per compte aliena
- Que estigui provocada per substàncies relacionades al quadre de malalties professionals que contè el R.D 1299/2006 de 10 de novembre

- Que s'hagi contret en el desenvolupament de les activitats legalment llistades

Ha de quedar clar que si bé tota malaltia professional es una malaltia de treball, no tota malaltia de treball es malaltia professional. Hi ha altres malalties de treball, que no son malalties professionals i que seran totes aquelles, que sense ser professionals, per no estar llistades, les pateixi el treballador, amb motiu de la realització del seu treball i sempre que es provi que la malaltia va tenir per causa exclusiva l'execucio del mateix. D'aquesta manera, una malaltia comú, com una pulmonia, pot arribar a ser malaltia de treball.

Aquestes malalties de treball, estan assimilades, en el seu règim jurídic, a l'accident de treball i tenen la mateixa protecció i prestacions de la Seguretat Social que aquell

d) Altres danys derivats del treball

A banda dels danys que suposen els accidents de treball i les malalties professionals existeixen altres agresius capaços de provocar dolències no físiques que perturben la salut dels treballadors, que es materialitzen en patologies de tipus psíquic o psicosocial i que afecten a un gran nombre de treballadors. Entre les més habituals es poden citar els següents:

- La fatiga física i mental. La fatiga es una disminució de la capacitat física i mental que apareix en una persona després de realitzar un determinat treball en un temps determinat.
 - o La fatiga física o muscular es menys freqüent cada dia degut als processos d'automatització (recordeu abans que l'obertura i tancament de cancel·les es feia a mà)
 - o La fatiga mental o nerviosa es correspon normalment amb el desitg de no treballar i potser causada mitjantçant les modificacions ambientals i organitzatives. Normalment va lligada a les exigències del treball (condicions ambientals i organitzatives), factors individuals (edat, motivació, personalitat) i condicions extralaborals (família, tensions,etc). Aquesta modalitat de fatiga acostuma a presentar-se quan el treball exigeix un esforç prolongat d'atenció o concentració als quals la persona no es pot adaptar i acostuma a aflorar en un augment de l'absentisme en períodes d'ausències llarges.

- **Insatisfacció pel treball:** es un dany d'origen psicosocial que provoca una sensació de desplaença pel treball, i que pot conduir a la inadaptació del lloc de treball, manca d'atenció i manca d'interés
- **Estrès.** es pot dir que un treballador té estrès quan ell percep unes demandes que superen la seva capacitat de resposta i, a més a més, ell sent amenaçada la seva estabilitat degut a la seva percepció subjectiva de la realitat
- **Conflicte de Rol:** Surgeix per la simultaneïtat de demandes oposades, el que moltes vegades impideix al treballador prendre decisions d'acord a un criteri propi
- **Futur Insegur:** Incertesa respecte al futur per por a la no integració, al acomiadament (interins), al Canvi de centre de treball (nova presó de Mas Enric)
- **Dolentes relacions:** Les relacions laborals que poden ser fredes o de clara enemistat amb companys, superiors o subordinats i produeixen tensions i incertidumbre

L'existència d'aquest tipus de danys derivats del treball fan necessari que els plantejaments preventius no s'orientin exclusivament per tal d'evitar els accidents i malalties professionals, sinó que s'estableixin amb l'objectiu de mantenir la salut dels treballadors en totes les seves dimensions

1.4 OBLIGACIONS EN MATERIA DE PREVENCIO DE RISCOS LABORALS

Es pot afirmar que la gran majoria de les obligacions, que es regulen en la LPRL, recauen sobre l'empresari, i així dels 16 articles que componen el Capítol III de la Llei, 15 imposen obligacions a l'empresari i només l'article 29 es refereix a les "obligacions dels treballadors en matèria de PRL"

1.5 OBLIGACIONS DE L'EMPRESARI

Al citar les obligacions de l'empresari, es parteix de la base d'un ampli deure genèric de protecció, una protecció eficaç en matèria de seguretat i salut en el treball. aquesta obligació genèrica es concreta en una serie d'obligacions més específiques

a) Obligacions concretes de caràcter general

- Obertura d'un centre de treball: L'empresari està obligat a comunicar a l'autoritat laboral, obertura d'un centre de treball o la reanudació del treball després d'efectuar alteracions, ampliacions o transformacions d'importància. el plaç es de 30 dies
- Avaluació de riscos i planificació de la prevenció: L'avaluació de riscos es un estudi i anàlisis dels riscos reals o potencials que puguin afectar a la seguretat i salut dels treballadors com a conseqüència de l'activitat laboral que es desenvolupa en el centre de treball. L'avaluació no es de persones sinó de llocs de treball. Respecte a la planificació es el pas següent. Una vegada s'han conegut els riscos, mitjançant l'avaluació, l'empresari a d'adoptar les mesures preventives que integren al pla de prevenció. Per finalitzar saber que tot això s'ha de documentar.
- Obligació de facilitar equips de treball i mitjans de protecció Un exemple d'equip de treball seria un walkie-talky i estan regulats reglamentàriament als R.D 1215/97 de 18 juliol de disposicions mínimes de seguretat. Respecte als equips de protecció individual un exemple serien els guants anti-tall i es troven regulats en el R.D. 773/97, de 30 de maig i l'empresari està obligat a vigilar per a que efectivament s'utilitzin quan sigui necessari. Quan parlem aquí d'empresari, son obligacions que han de ser complides per ell o per la persona que el representa (equip directiu). Recordar l'article 17 de la LPRL que diu que l'empresari no ha de permetre que cap treballador sense preparació ni ensinistrament utilitzi maquinària perillosa, ni realitzi tasques de manteniment
- Obligació d'informació. Els treballadors i els seus representants (Comites de Seguretat i Salut, delegats de Prevenció han de estar informats per l'empresari dels riscos presents en el centre de treball i en els llocs de treball. Aquesta obligació comprèn dos classes d'informació:
 - o informació als representants dels treballadors: riscos i mesures de prevenció generals del centre de treball, i els específics de cada lloc de treball
 - o informació a cada treballador individualment, referida als riscos i mesures preventives específiques que afectin al seu lloc de treball i funció concreta
- Obligació de formació. L'obligació es respecte a tots i cada un dels treballadors, individualment considerats. la formació s'ha de realitzar

en tres moments cronològics: quan s'inicia l'activitat ja sigui indefinida o temporal; quan es produeixen canvis en el lloc de treball o funcions a realitzar i quan s'introdueixen noves tècniques o mètodes de treball o es canvien els equips de treball. El temps invertit en la formació de prevenció es computa com a temps de treball (art. 19 LPRL)

- Obligació de vigilància de la salut. L'empresari ha de garantir als treballadors, la vigilància periòdica del seu estat de salut en funció dels riscos inherents al treball. Es una obligació de caràcter sanitari, a la que l'empresari ha de donar resposta amb mesures i personal mèdic. La voluntat desapareix i les avaluacions mèdiques son obligatòries quan les empreses hagin de cobrir llocs de treball amb risc de malaltia professional. Al Departament de Justícia les revisions es pacten amb el CSS i s'haurà de realitzar una avaluació de salut inicial abans de l'incorporació al treball o abans de l'assignació de tasques específiques; quan hi hagi treballadors que s'incorporin tras una absència prolongada per motius de salut i quan s'acordi al CSS a intervals periòdics, en funció de la insalubritat o nocivitat del medi. Existeixen diversos protocols de vigilància específica (asma laboral, agents biològics, postures forçades, etc)
- Obligació d'adoptar mesures d'emergència. Entenem per emergència qualsevol event previsible, de caràter excepcional i extraordinari, que pugui crear una situació de perill greu per la seguretat dels treballadors del centre de treball o terceres persones. Aquestes mesures han de formar part del pla de prevenció de l'empresa i han de contemplar quatre actuacions concretes:
 - o Mesures de primers auxilis
 - o Mesures de prevenció i extinció d'incendis
 - o Mesures d'evacuació de treballadors i interns
 - o Designació de persones que asumeixin la posada en pràctica d'aquestes mesures, si l'emergència es produeix. Aquest personal s'ha de formar i als centres de treball d'alt risc, com un establiment penitenciari, s'ha de comprovar periòdicament el correcte funcionament de aquestes mesures (Simulacres)
- Obligacions documentals: Pla de prevenció, Avaluació de riscos, Planificació de l'activitat preventiva, els resultats dels reconeixement i estadístiques o relació d'accidents de treball i malalties professionals que hagin causat al treballador una incapacitat laboral superior a més d'un dia de treball. També té l'obligació de comunicar a l'autoritat laboral el comunicat d'accidents

b) Obligacions de l'empresari de caràter especial o en suposits especials

- Obligacions respecte a treballadors especialment sensibles a determinats riscos. Son aquells que a causa de les seves característiques personals, estat biològic conegut o per la seva discapacitat física, psíquica o sensorial degudament reconeguda, poden posar-se ells o posar a la resta de treballadors en situacions de perill. L'empresari una vegada conegut el fet a d'adoptar mesures de protecció específiques
- Obligacions respecte a la protecció de la maternitat. La Llei protegeix molt especialment a les treballadores en situació d'embarç o part recent. S'articula en quatre mesures:
 - o Adaptar les condicions del lloc de treball que ocupi o el seu temps de treball, de forma que s'elimini qualsevol risc específic. mesures que poden consistir en la no realització de treball nocturn o el treball en règim de torns
 - o Si les altres mesures resultessin insuficients s'haurà de canviar a les treballadores del seu lloc de treball habitual, a un altre compatible que no suposi risc i del mateix grup professional
 - o De no existir lloc de treball dins del seu grup professional, la treballadora pot ser destinada a qualsevol lloc de treball, conservant les retribucions corresponents al lloc de treball d'origen. Aquest canvis son provisionals
- Obligació de protecció de menors. No afecta al nostre sector. Només remarcar la prohibició de contractar a treballadors menors de 16 anys i la prohibició d'aquests de fer hores extraordinàries i realitzar treballs nocturns
- Obligacions respecte a treballadors amb contracte temporal o de duració determinada. La LPRL reforça les obligacions de l'empresari que podem resumir:
 - o Gaudiran del mateix nivell de protecció en matèria de seguretat i salut que el personal fixe.
 - o Abans de començar el treball, per molt curt que sigui el període de prestació de serveis, l'empresari ha d'informar dels riscos que vagin a estar exposats i de les mesures de protecció adoptades
 - o Rebran, en tot cas, formació suficient i adequada a les característiques del lloc de treball a cobrir
 - o L'empresari informará de l'incorporació al servei de prevenció als efectes de l'avaluació inicial de la salut

- Obligacions de l'empresari en cas de risc greu i imminent. Ja s'ha tractat el concepte anteriorment. Son obligacions de l'empresari:
 - o Informar, el més ràpid possible, a tots els treballadors afectats de la situació de perill i de les mesures de prevenció a adoptar
 - o Si el perill "greu i imminent" es inevitable, ordenar als treballadors en aquesta situació que interrompin l'activitat laboral i abandonin el lloc de treball
 - o Permetre que aquells treballadors que no poden posar-se en contacte amb els seus superiors jeràrquics adoptin pel seu compte les mesures d'interrupció i abandonament de servei.
 - Un exemple podria ser una fuga de gas a la cuina o al taller de CIRE, recordar que el perill a de ser greu, imminent i inevitable. Respecte a altres situacions s'ha d'actuar conforme als protocols de seguretat del centre.
- Obligacions de l'empresari en cas de contractació i subcontractació d'obres o serveis
- Deure de coordinació, vigilància, empreses de treball temporal, etc

1.6 OBLIGACIONS DELS TREBALLADORS

S'enumeren com a deures concrets de l'obligació preventiva del treballador

- Utilitzar adequadament les màquines, equips, eines, substàncies perilloses, i en general, qualsevol altres medis amb els que desenvolupen la seva activitat
- Utilitzar correctament els medis i equips de protecció facilitats per l'empresari i els dispositius de seguretat existents
- Informar immediatament al seu superior jeràrquic directe i als treballadors que s'ocupin de la prevenció de qualsevol situació, que, al seu parer, entran motius raonables, un risc per la seguretat i la salut
- Contribuir al compliment de les obligacions establertes per l'Autoritat competent i cooperar amb l'empresari perquè aquest pugui complir les seves obligacions de prevenció de riscos

